

For citation / Atf için:

SÜNNEY, F. H., KARA, E., & YAMAN ALKAN, N. (2024). Okul yönetiminde Navajo düşüncesi. *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi – KİTOD* 2(4), 269-292. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14129378>, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kitod>

Okul yönetiminde Navajo Düşüncesi¹

Navajo Thought in school management

Fatma Hürrem SÜNNEY²

Doktor öğretim üyesi; Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR, 28200, Giresun, Türkiye
E-mail: hurrem.yildiz@giresun.edu.tr ORCID: 0000-0001-5464-8361

Eray KARA

Doktor öğretim üyesi; Hamburg Universität, HUL; 20355, Hamburg, Almanya
E-mail: eray.kara@hamburg-uni.de ORCID: 0000-0001-8614-4918

Nurhayat YAMAN ALKAN

Yüksek lisans öğrencisi; Giresun Üniversitesi, SBE; Eğitim yönetimi, 28200, Giresun, Türkiye
E-mail: nurhayatyaman@gmail.com ORCID: 0009-0003-1229-6478

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Gönderilme Tarihi / Submission Date:

10/10/2024

Revizyon Tarihleri / Revision Dates:

11/10/2024 (Editör r.), 29/10/2024 (Minör r.)

Kabul Tarihi / Accepted Date:

13/11/2024

Etik Beyan / Ethics Statement

- ✓ Makale için etik onay alınmamıştır. Yazar(lar), çalışmanın etik kurul onayına tabi olmadığını beyan eder(ler).
- ✓ Ethical approval was not obtained for this study. The author(s) declare that the study is not subject to ethics committee approval.

Araştırmacıların çalışmaya katkısı / Researchers' contribution to the study

1. Yazarın katkısı: Makaleyi yazdı, verileri topladı ve sonuçları analiz etti/raporladı (%35).
Author contribution: Wrote the article, collected the data, and analyzed/reported the results (%35).
2. Yazarın katkısı: Makaleyi yazdı, verileri topladı ve sonuçları analiz etti/raporladı (%35).
Author contribution: Wrote the article, collected the data, and analyzed/reported the results (%35).
3. Yazarın katkısı: Makaleyi yazdı, verileri topladı ve sonuçları analiz etti/raporladı (%30).
Author contribution: Wrote the article, collected the data, and analyzed/reported the results (%30).

Çıkar çatışması / Conflict of interest

Yazar(lar) bu çalışmada olası bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

The author(s) declare(s) that there is no potential conflict of interest in this study.

Benzerlik / Similarity

Bu çalışma iThenticate programında taranmıştır. Nihai benzerlik oranı %6'dır.

This study was scanned in the iThenticate program. The final similarity rate is 6%.

¹ Bu çalışmanın ön bulguları 21 – 24 Mayıs 2024 tarihinde düzenlenen EJERCongress'te sunulmuştur.

² Sorumlu yazar / Corresponding author

Okul yönetiminde Navajo Düşüncesi

Öz

Navajo'lar (Diné), Amerika Birleşik Devletleri'nin [ABD] Arizona, New Mexico ve Utah eyaletlerinde yaşayan ve Navajoca konuşan Atabaskların, Güney Atabaskları grubundan olan bir Kızılderili halkıdır. Üç yüz binlik nüfuslarıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde federal olarak tanınan en büyük yerli halktır (Weisiger, 2007). Akıl, yaşamsal beceriler, olumlu iletişim ve aile gibi çevresel etkenlerin bireyin eğitiminde gözetilmesi gereken hususlar olduğunu ifade eden Navajo felsefesi yaşama yön veren, bireyin sağlığını ve iyi oluşunu önemseyen ve bilgiyi yücelten bir felsefe olarak göze çarpmaktadır. Bu felsefe dört temel ilkedен oluşur: Hayatı yönlendiren ilke, geçim, aile- bir araya getirme ve her yaratılana saygı ve hürmet (Benally, 2022). Navajolar, bu düşünceleriyle yaşamın hemen her alanına yön vermiş ve özellikle eğitim alanında çığır açmıştır. Öyle ki okul yönetimi konusunda Navajoların öğrenme felsefesinin oldukça sağlam bir referans olarak kullanılabilmesi açıkça ortadadır. Bu çalışma, Navajoların öğrenme felsefesi ve pedagoji anlayışlarının okul yönetiminde nasıl uygulanabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Navajo felsefesine ilişkin alan yazının incelenmesi sonucu elde edilen veriler doküman analizi yoluyla şu temalar altında sunulacaktır: Navajo felsefesinin varlık anlayışı, epistemoloji, değer anlayışı, eğitim felsefesi, eğitimin amaçları, müfredat, metodoloji ve öğretmen anlayışı. Yönetim süreçleri, öğretim, rehberlik ve okul-çevre ilişkileri ile ilişkilendirilen Navajo felsefesi alternatif bir okul modeli olarak ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Navajo felsefesi, Navajo kültürü, alternatif okul modeli

Navajo Thought in school management

Abstract

The Navajo (Diné) are Native American people from the Southern Atabasque group of the Navajo-speaking Atabasques, living in Arizona, New Mexico, and Utah. With a population of three hundred thousand, they are the largest federally recognized Indigenous people in the United States (Weisiger, 2007). The Navajo philosophy, which states that environmental factors such as reason, vital skills, positive communication, and family are issues that should be considered in the education of the individual, stands out as a philosophy that directs life, cares about the health and well-being of the individual, and glorifies knowledge. This philosophy consists of four basic principles: The guiding principle of life, subsistence, family-gathering, and respect and reverence for all creation (Benally, 2022). With these ideas, the Navajos have shaped almost every aspect of life and revolutionized education. So much so that it is clear that the Navajo philosophy of learning can be used as an excellent reference in school management, this study aims to reveal how the Navajo philosophy of learning and pedagogy can be applied in school management. The data obtained by analyzing the literature on Navajo philosophy will be presented under the following themes through document analysis: Navajo philosophy's understanding of existence, epistemology, value (axiology), philosophy of education, aims of education, curriculum, methodology, and teacher understanding. Navajo philosophy, which is associated with management processes, teaching, guidance, and school-environment relations, will be presented as an alternative school model.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The Navajo Nation, which is an Indian people living in the United States of America today, has created a model of living within itself, and this model has affected almost all social institutions they are intertwined with, such as education, health, law, and politics. The content of the Navajo's unique educational understanding and learning philosophy is a basis for modern educational paradigms and even stands out as an understanding that should be emphasized as it has content that will offer a new perspective to postmodern educational understandings that exceed modernism. From this point of view, it can be said that the essential feature that brings the Navajo tribe to the forefront in the USA is that they have created a philosophy of learning within themselves, and this philosophy they adopt four basic principles: the principle that directs life, subsistence, bringing the family together and respect and reverence for every creature. According to Navajos, if people internalize these four basic principles, they can achieve life satisfaction and thus have a balanced life. Within the framework of this understanding, the people who have adopted being healthy

both physically and mentally as a fundamental principle adopt the basic principles that reveal the importance of the individual in the field of education as in every field. The current study will start with the Navajo's understanding of being (ontology), knowledge (epistemology), and values (axiology) and relate them to their understanding of education.

Literature Review

Concepts and Understanding

The Navajo nation's understanding of existence is based on the 'Holy Wind' approach, which attributes sacredness to the wind. As such, this 'Holy Wind' gives life, thought, speech, and movement to all living beings and serves as a means of communication between the elements of the entire living world. For this reason, it is of central importance to Navajo philosophy and worldview, and this importance makes sense within the Navajo creation story. According to this story, a cloud of mist or light becomes the source of the Winds, and the Wind, together with the gods (Holy People), makes life possible in the underworlds, provides a way to breathe, and at the same time guides and protects them. In other words, the wind serves as a teacher and guide. It creates 'Sacred People' such as the First Man and the First Woman, the Dawn Man and the Dawn Woman, the Sky Blue Man and the Sky Blue Woman, the Twilight Man and the Twilight Woman, and the Dark Man and the Dark Woman. It is believed that the Wind also appeared when the Sacred People came out of the underworld. The Wind has different names due to various criteria, but the Wind represents unity. In the Navajo understanding, the cardinal directions determined by the four mountains (north, south, east, and west) define the boundaries of the Navajo world and are White Wind (from the east, representing dawn), Blue Wind (from the south, representing day), Yellow Wind (from the west, representing dusk), and Dark Wind (from the north, representing night).

Review of Related Literature

The most thorough study in understanding how Navajo philosophy reflects into practice was conducted by Benally (1994). She explained the Navajo principles as guides that regulate and guide all life in the right direction, require the acquisition of certain knowledge and skills, and in Navajo education, this knowledge is taught in the form of (1) proper development of the mind, (2) survival skills, (3) understanding and appreciation of positive relationships, and (4) relating to one's home and environment. These four areas of knowledge provide peace of mind, physical health, emotional health, and ecological awareness, and when these areas are not met, life is thrown out of balance. For example, when the family does not fulfill the child's emotional needs, it also fails to instill in him or her the principles of acquiring and maintaining a good life. The child is then left to fend for himself or herself. This is a situation that destabilizes the balance. Indeed, in Navajo philosophy, Mother Earth and Sky Father do not leave the child alone in a cold and hostile way.

Similarly, Yazzie-Mintz (2007) conducted research in Navajo schools in the USA, and reached the following findings regarding the language use and teaching methods of the teachers she observed: The use of the Navajo language is essential in Navajo methodology, as the use of the mother tongue is seen as part of the implementation of a culture-based curriculum for Navajo students in the classroom. For school curriculum, teachers were found to be looking for complementary resources for standardized school curricula implemented by national policies and guidelines. Teachers explained that they used resource materials or teaching plans to ensure that Indigenous and Navajo students learn the content of the standardized school curriculum. The idea behind customizing a standardized curriculum to the needs of the students paved the way for this current study. As the Turkish education system has a strict and structured curriculum for all students, we thought this Navajo approach could present a new perspective for inclusion for teachers and school administrations.

Method

This paper is designed as a theoretical paper to drive exploration and advancements across educational management and philosophy disciplines. These papers look for theoretical papers to explore abstract concepts, models, and frameworks to new paradigms and expand the boundaries of knowledge by presenting fresh conceptual models. The concepts of Navajo philosophy may not always have a direct application in the school systems but are considered essential for developing alternative school management.

Result and Discussion

This paper presents conclusions about the Navajo approach to ontology, epistemology, and axiology of individuals and society. Besides, it has suggestions for education philosophy by explaining the practices of curriculum design, teaching, and school management. The current study may serve as a background for future practices and theories.

Keywords: Navajo culture, Navajo philosophy, Alternative school management

GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşayan ilkel kabilelerin varlığı ve modern toplumlarla aynı toprak parçası üzerinde yaşıyor olmaları, bu kabilelerin örgütlenme biçimlerini, yönetim anlayışlarını ve eğitim sistemlerini araştırmanın hayli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Öyle ki, her ne kadar modern toplumlardan soyutlanmış ve kendi kültürel dinamikleri içinde ele alınsalar da pek çok ilkel kabilenin modernizmi aşan görüşlere sahip oldukları bilinmektedir. Bu nedenle dünya üzerinde varlığını sürdüren ilkel kabileler sosyal bilimcilerin araştırma odaklarını oluşturmakta; ortaya konulan veriler de kabile yaşantısının modern sistemler üzerindeki etkisinin oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri bünyesinde yaşayan ve bir Kızılderili halkı olan Navajo ulusu, kendi içinde bir yaşama modeli oluşturmuş ve bu model onların başta eğitim olmak üzere sağlık, hukuk, siyaset gibi iç içe oldukları hemen bütün sosyal kurumları etkilemiştir. Navajoların kendilerine özgü eğitim anlayışları ve öğrenme felsefelerinin içeriği modern eğitim paradigmaları için de bir temel oluşturmakta, hatta modernizmi aşan postmodern eğitim anlayışlarına yeni bir bakış açısı sunacak bir içeriğe sahip olmasıyla üzerinde durulması gereken bir anlayış olarak ön plana çıkmaktadır.

Buradan hareketle, denilebilir ki, ABD’de Navajo kabilesini ön plana çıkaran en temel özellik kendi içlerinde bir öğrenme felsefesi oluşturmuş olmaları ve bu felsefe içerisinde; daha önce de sözü edildiği üzere hayatı yönlendiren ilke, geçim, aileyi bir araya getirme ve her yaratılana saygı ve hürmet olmak üzere dört temel ilkeyi benimsemeleridir. Navajolara göre insanlar bu dört temel ilkeyi içselleştirirlerse yaşam doyumuna ulaşabilirler ve böylelikle dengeli bir yaşama sahip olabilirler. Bu anlayış çerçevesinde gerek fiziksel gerekse zihinsel yönden sağlıklı olmayı temel düstur edinmiş olan halk, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da bireyin önemini ortaya koyan temel prensipleri benimsemektedir.

Çalışma, Navajoların varlık (ontoloji), bilgi (epistemoloji) ve değerler (aksiyoloji) anlayışlarından yola çıkarak bunları eğitim anlayışları ile ilişkilendirecek; ayrıca bu biçimde oluşturulmuş spesifik eğitim düşüncesini okul yönetiminde kullanılabilecek alternatif bir model olarak sunacaktır.

YÖNTEM

Bu makale, eğitim yönetimi ve felsefesi disiplinleri arasında keşif ve ilerlemeleri teşvik etmek için teorik bir makale olarak tasarlanmıştır. Bu tür makaleler, soyut kavramları, modelleri ve çerçeveleri yeni paradigmalara keşfetmek ve yeni kavramsal modeller sunarak bilginin sınırlarını genişletmek için teorik makaleler arar. Navajo felsefesi kavramlarının okul sistemlerinde her zaman doğrudan bir uygulaması olmayabilir, ancak alternatif bir okul yönetiminin geliştirilmesi için bu çerçevenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

NAVAJO FELSEFESİ

Navajolarda Varlık Anlayışı (Navajo Ontolojisi)

Navajo kabilesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin Güneybatısında bulunan yarı-kurak, yüksek çöl platolarından birinde yaşayan ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük Kızılderili rezervasyonu olmak özelliğine sahip olan bir halktır. Navajoların yaşadıkları toprak alanı 27,000 mil karedir ve bu alan yaklaşık olarak İrlanda büyüklüğündedir. Navajo kabilesi ya da ulusu ABD'deki Kızılderili kabileleri arasında en büyük nüfusa sahip ikinci halk olarak yaklaşık 350.000 kayıtlı üye sayısına sahiptir. Halkın hemen hemen yarısı evlerine yakın iş bulamamaları gerekçesiyle rezervasyonda yaşamamaktadır. Navajo ulusu (kendilerini Diné veya "Halk" olarak adlandırır), yüzyıllar boyunca yaşadıkları temas ve değişime rağmen dil, törenler, yaratılış hikayeleri ve diğer kültürel uygulamalarını sürdürmekte; bu bağlamda geleneklerine bağlı bir ulus olma özelliğini taşımaktadır. ABD ordusu, 1860'ların başlarında Diné halkını doğu Yeni Meksika'daki Bosque Redondo'da yerinden edip hapsedmiş; fakat Navajolar 1868'de ABD hükümeti ile yapılan bir "anlaşma" ile rezervasyonlarını resmen kurma hakkına sahip olmuşlardır. Bu anlaşma ile Navajolar ya da diğer isimleriyle Diné ulusu, kutsal dağlar arasındaki toprakları olan atalarının yurdu olan Diné tah'a geri dönmüşlerdir (Powell, Curley, 2008).

Navajo ulusunun, gelenekselden çağdaşa kadar, 140.000'den fazla üyesi çeşitli tarzlarda yaşamakta; yaklaşık 500 yıldır da Güneybatı topraklarında varlıklarını sürdürmektedirler. Bu süreçte, yaşadıkları birçok değişime ve baskılara rağmen kültürel kimliklerini korumayı başarmış, oldukça pragmatik ve sağlam uyum yeteneğine sahip bir ulus olarak varlıklarını göstermektedirler. Son dört yüzyıldır ekonomik sistemleri üç büyük dönüşümden geçmiş; bu dönüşümler arasında avcılık ve toplayıcılık, yarı yerleşik tarım, hayvancılık ve yağmacılık ve en sonunda modern Batı dünyasının piyasa ve nakit gelir odaklı modeli yer almıştır. Yine de yaşadıkları hayatta kalma mücadeleleri, savaşlar, hastalıklar, esaret ve zorla asimilasyon planları aynı rezervasyon içerisinde yaşamalarını engellemiştir, denilebilir (Blanchard, 1979).

Navajo ulusunun varlık anlayışı “Holy Wind” olarak bilinen ve rüzgâra kutsallık atfeden bir yaklaşım üzerinden ele alınmaktadır. Öyle ki, bu “Kutsal Rüzgâr”, tüm canlı varlıklara hayat, düşünce, konuşma ve hareket gücü vermekte ve tüm yaşam dünyasının unsurları arasındaki iletişim aracı olarak hizmet etmektedir. Bu nedenle, Navajo felsefesi ve dünya görüşü için merkezi bir öneme sahiptir, denilebilir ve bu önem Navajo yaratılış hikayesi içerisinde anlam kazanır. Bu hikâyeye göre, bir sis veya ışık bulutu, Rüzgarların kaynağı haline gelir ve Rüzgâr, öncelikle tanrılarla (Holy People/Kutsal İnsanlar) birlikte yeraltı dünyalarında hayatı olanaklı kılar, nefes almanın bir yolunu sağlar ve aynı zamanda onlara rehberlik eder, onları korur. Bir diğer ifadeyle rüzgâr, bir öğretmen ve rehber olarak hizmet eder. İlk Adam ve İlk Kadın, Şafak Adamı ve Şafak Kadını, Gökyüzü Mavi Adamı ve Gökyüzü Mavi Kadını, Alaca Adam ve Alaca Kadın ve Karanlık Adam ve Karanlık Kadın gibi “Kutsal İnsanlar”ı yaratır. Kutsal İnsanlar yeraltından çıktığında, Rüzgârın da ortaya çıktığı düşünülür. Rüzgârın çeşitli kriterler nedeniyle farklı isimleri vardır; ancak Rüzgâr birliği temsil eder. Navajo anlayışında dört dağla belirlenen kardinal yönler (kuzey, güney, doğu ve batı), Navajo dünyasının sınırlarını belirler ve Beyaz Rüzgâr (doğudan, şafağı temsil eder), Mavi Rüzgâr (güneyden, gündüzü temsil eder), Sarı Rüzgâr (batıdan, alaca karanlığı temsil eder) ve Koyu Rüzgâr (kuzeyden, geceyi temsil eder) olmak üzere dört farklı türde Rüzgâr bulunmaktadır. Bu Rüzgârlar ayrıca cinsiyet kategorilerinde tanımlanır, ancak hangisinin dişi veya erkek olduğu çeşitli metinlerde tartışma konusu olmaktadır. Ancak, bilinen odur ki eşit sayıda dişi ve erkek Rüzgâr bulunmakta ve Rüzgârların birbirlerinin üzerine yatmaları suretiyle Toprak İnsanları doğmaktadır (Thayer-Bacon, 2002).

Kutsal İnsanlar, insan düşüncesini ve davranışını yönetme konusunda başlıca bir rol oynamakta; Navajolara göre bunun nedeni ise, insanların doğrudan tanrılarla etkileşim halinde olmasıdır. Kutsal İnsanlar, onlara uyarı ve tavsiyelerde bulunarak, “Haberci Rüzgârlar” aracılığıyla mesajlar gönderirler. Rüzgâr, insanlarla, kulaklarının bir köşesi aracılığıyla konuşur. Rüzgâr, kelime ve dil ile yakından ilişkilidir. Doğal olaylar, içsel formlar ve Kutsal Rüzgâr ile donatıldıkları için düşünebilir ve yaşayabilirler. Onlar Navajo'ya rehberlik ve talimat sağlayabilirler. Navajolar, tüm insanların içlerinde Kutsal Rüzgar'a sahip olduğuna inanmalarına rağmen, yanlış davranışlara sebep olabilen kötü Rüzgarlar olduğunu da düşünürler (Thayer-Bacon, 2002).

Navajo ulusunun varlık anlayışı son derece metafizik unsurlar üzerinden oluşturulmuş; bu metafizik unsurları kendi dillerindeki ilkeler üzerinden adlandıran Navajolar, Kutsal İnsanlar adını verdikleri insanların kutsiyetlerini bu metafizik ilkelere dayandırarak koruduklarına inanmışlardır. Örneğin, Sa'ah Naaghdii adını verdikleri ilke, dünyanın "içsel şekli"ni ve düşüncüyü temsil ederken; Bik'eh Hbzhb ilkesi dünyanın "dışsal şekli"ni ve konuşmayı da temsil eder. Sa'ah

Naagha'ii ve Bik'eh Hbzhd, evrenin merkezi canlandırıcı güçleridir ve hózhó tarafından tanımlanan bir dünya üretirler. Tüm şeylerin içsel ve dışsal şekilleri vardır ve sağlık ve refah sağlamak için Sa'ah Naaghdii ve Bik'eh Hbzhd ile uyumlu ve birleşik olmalıdır. Navajo dünyasında her şey, dinamik ve statik kategorilerden birine yerleştirilebilir, ancak bu kategorilerin sentezi, hózhó, yani uyum ideali ile sonuçlanır. Bu desenler daha sonra günlük davranış desenlerine ve değer yönelimlerine çevrilir ve evrenin sembollerini düzenlemek için kullanılır (Patin, 1991).

Tüm bunlardan hareketle, Navajoların varlık anlayışının mutlak, sabit ya da değişmez olmadığı açıkça görülmektedir. Varlığın temeline değişmeyi ve ilerlemeyi koyan Navajo ulusu, bu düşünceleriyle, günümüz eğitim paradigmalarına temel teşkil etmektedir. Nitekim klasik eğitim düşüncelerinin sıklıkla vurguladığı, bireyin varoluşunu geri planda bırakan özcü varlık anlayışını yıkan Navajolar, bu bağlamda, varoluş olgusunu ön plana çıkararak oldukça yeni bir açılımı ortaya koymaktadırlar. Ayrıca, Navajo ontolojisi, metafizik varlık anlayışını değer anlayışına da uyarlamış ve hem etik ve estetik değerlerini hem de adalet anlayışı buna göre düzenlemişlerdir. Dolayısıyla Navajo ulusu, ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik açılardan ele alındığında tüm bu alanlarda gerek tutarlı gerekse salt bireyin önemine yaptığı vurgu kadar ötekini de kapsayan toplulukçu bakış açısına sahip bir ulus olarak ön plana çıkmaktadır. Navajoların benimsediği bu düstur, eğitim anlayışlarına da yansımış ve bir bütün olarak Navajo düşüncesinin okul yönetimini nasıl etkilediği anlayışı ortaya çıkmıştır.

Navajo Felsefesinde Bilgi Anlayışı (Navajo Epistemolojisi)

Oldukça eski dönemlerden beri, insanlar, özellikle Navajolar üzerinde yaşadıkları toprakların onlara sundukları ve altında sakladıkları ile yakından ilgilenmişlerdir. McPherson & Robinson (2020) Batı felsefesi ile birlikte ele alındığında, Navajo felsefesi ve Batı felsefesinin iki ayrı kutuymuş gibi hayal edilebileceğini söyler. Batı felsefesi, dünyaya baktığında fizik kurallarının işlevsel hale geldiği bir sistem görmektedir. Bilimsel bir bakış açısı gerektiren bu gözlemler hipotez ve teorileri, onlar da yeniden üretim ve ispat gerektiren deneyler dizisini beraberinde getirmektedir. Hastalıklara çare bulan, uzaya, Aya insan gönderen Batı düşüncesi, İsa'dan çok önce Antik Yunan felsefesinin kazanımları ile bilimsel çalışmalarına yön vermiştir. Gözlem, soru sorma, hipotez oluşturma, tahmin yürütme, test etme ve iyileştirme adımlarını kullanarak evrenin işleyişini anlamaya ve insan yaşamını iyileştirmeye yönelik disiplinler ortaya çıkarmıştır. Ölçülmesi olanaksız ya da spiritüel/ruhsal yaklaşımlara yer vermeyen bu yaklaşım ikinci kutudaki epistemolojik anlayışla benzerlik ve farklılıklar gösterebilmektedir.

Navajo düşüncesini temsil eden ikinci kutuda benzer bir merak görmek mümkündür. Aynı fiziksel olgulara ilişkin oluşturulan soruların yanıtları bu düşünce sisteminde fizik yasalarında aranmamaktadır. Navajo insanları da kuşların neden bazı mevsimlerde onlarla yaşamadığını, kırılan bir kolun iyileştirilmesi için çareler aramak gerektiğini, bizi yerde tutan gücün yerçekimi olduğu konularında akıl yürütmüşlerdir. Ancak onları Batı düşüncesinden ayıran şey; niçin sorusunun yanıtının spiritüel, dini ya da gözlemlenmesi çok da olanaklı olmayan bir dünyada bulunmasıdır. Onlara göre merak edilen bir olguya ilişkin cevaplar sadece fizik yasalarında değil; o yasaları anlamlı kılan öğretilerde, anlatı ve hikayelerde gizlidir. Onlara göre dünyayı anlamak için farklı bir gözlük kullanmak gerekmektedir. Dolayısıyla Navajo felsefesi, insanı doğanın bir parçası olarak ele almakta, insan ve doğa arasındaki çatışmaya değil (Crozier, 1974); aksine uyuma odaklanmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak Navajo ulusunun bilgi anlayışı; “Blessing Way” (Bereket Yolu) ve “Hozhoogo Ina” prensipleri ile birleştirildiğinde tam anlamına ulaşmaktadır. Öyle ki varlık anlayışları ile bilgi anlayışlarını da birleştiren Navajolar, burada da, Batı düşüncesinden farklı olarak, spiritüel bir epistemolojik bakış açısı ortaya koymuşlardır. O halde denilebilir ki; Navajoların varlık anlayışı, kuşkusuz, bilgi anlayışlarını da etkilemiş; varlığa ilişkin yaptıkları metafizik temellendirmeler, bilgide de metafizik unsurlara yer vermelerine neden olmuştur. Navajo ulusunun «Bereket Yolu» (Blessing Way) adını verdikleri yoldan çıkmadıkları sürece Kutsal İnsanlar olduklarına inanmaları, bu düstur ile hareket etmeleri için bazı metafizik bilgilere sahip olmaları ve bunları yaşamlarına uyarlamalarını gerektirmektedir. Bu bilgiler ise “Hozhoogo Ina” prensipleri olarak bilinmektedir.

Bu prensiplere göre, bireyler yaşamak ve öğrenmek için ruhsal farkındalığa ve bilince sahip olmalıdır. Bu en temel yaşam düsturudur ve buna ilişkin ilk bilgi şafakla, ışığın başlangıcıyla, uyanış ve büyüme ile ilişkilendirilir. Bu biçimde hayatlarında düzenlerini koruyan ve tanrılarına güvenenlerin bilgelik, güç ve refahla ödüllendirileceklerine inanan Navajolar, bunu yapmayanların açlık, yoksulluk, hastalık ve tembellik ruhları ile yalnız başlarına mücadele edeceklerini düşünürler (Vogelbacher, 2004).

Hozhoogo Ina prensiplerine uydukları ve “Bereket Yolu”ndan (The Blessing Way), çıkmadıkları sürece kutsal insanlar olduklarına inanan Navajolar, bu ilke ile erkek ve dişinin de bileşiminden söz etmektedirler. Öyle ki erkekler “yıkılmaz ve sonsuz varlığı” temsil ederken, dişiler de “her şeyin, iyinin yöneticisi ve nedeni”ni simgelemektedirler. Bu bağlamda insan doğasında hem koruyucu hem de nazik ve besleyici iki temel yan bulunur ve bir erkeğin sol yanı kalkan taşıyan, koruyucu yanı iken sağ tarafı beslenme ile ilişkilidir. Öte yandan bir kadının sağ yanı da koruyucu

taraf ile ilişkilendirilirken sol yanı besleyici tarafıdır. Böylece bir erkek ve bir kadın yan yana doğruya bakarak durduklarında saldırgan yanlarını dışarıda, besleyici yanlarını ise içeride tutmuş olurlar. Çocuklar da hem erkeğin hem dişinin koruyucu yanında yetiştirildiği için yaşamlarında uyum, denge ve güzellik her zaman var olur. Özetle, evrendeki her şey hem dişil hem de erkeksi özellikler barındırır ve denge bu şekilde kurulmuş olur (Benally, 1994).

Bütün yaşamı düzenleyen ve onları doğru yöne sevk eden bu ilkeler, birtakım bilgi ve becerilerin kazanılmasını gerektirir ve Navajo eğitiminde bu bilgiler; (1) zihnin doğru gelişimi, (2) hayatta kalma yetenekleri, (3) pozitif ilişkilerin anlaşılması ve takdir edilmesi ve (4) kendi ev ve çevresi ile ilişki kurma biçiminde öğretilir. Bu dört bilgi; huzur, fiziksel sağlık, duygusal sağlık ve ekolojik farkındalık sağlayan bilgilerdir ve bu alanlar karşılanmadığında, hayat dengeden çıkar. Örneğin aile, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamadığında, aynı zamanda ona, iyi bir yaşamı elde etme ve sürdürme prensiplerini de aşılamaz. Çocuk o zaman kendi başına geçimini sağlamak zorunda kalır. Bu dengeyi bozan bir durumdur. Nitekim Navajo felsefesinde Toprak Ana ve Gökyüzü Baba çocuğu soğuk ve düşmanca bir şekilde tek başına bırakmaz (Benally, 1994). Navajo ulusunun bilgi anlayışı temel yaşam düsturu olarak benimsenmekte ve yeni doğan her bireye ailesi tarafından öğretilmektedir. Bu nedenle hem bireysel hem de toplumsal olarak uyum temelli yetiştirilen bireyler, yaşamlarında uyumu, huzur ve mutluluğu yakalamakta; bu da hem değer anlayışlarını hem de eğitim uygulamalarını olumlu yönde etkilemektedir.

Navajo Felsefesinde Değer Anlayışı (Navajo Aksiyolojisi)

Navajo kabilesinin hayatta kalmasındaki en temel etken ve sahip oldukları değer, benzersiz adalet anlayışları olmuştur. Navajoların adalet anlayışının temelinde yer alan “hukuk” kavramı, insan yapımı yasalardan oluşmaz. Onlara göre yasalar Kutsal İnsanlardan gelir ve Kutsal İnsanlar halka törenleri, duaları, şarkıları ve öğretileri gösterirler. Bütün bunlar yaşamın temel amacıdır ve bu öğretileri çiğnemek, yasayı çiğnemek ve yaşamı kaybetmek anlamına gelir (Yazzie, 1994).

Navajo halkının adalet anlayışı, klasik Anglo-Amerikan adalet anlayışı ile büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Hatta tüm dünyada genel-geçer kabul edilen suç, suçluluk gibi kavramlar, suç işleyen mahkemede yargılanarak hüküm giymesine gibi durumlar Navajo adaletinde yer almaz. Navajolara göre birini suçlamak onu bütünüyle kaybetmek anlamına gelir ve bu tercih edilmemelidir. Aksine insanların topluma kazandırılmaları, onları suçlayıp itmekten çok daha iyidir.

İlk defa 1892 yılında ulusal mahkeme ile tanışan Navajolar, 1959 ve 1985 yıllarında mahkemeleri üzerinde yeniden yapılanmaya gitmişler ve onların adalet anlayışları ile Anglo-Avrupa

mahkemelerinin işleyişleri açıkça birbirinden farklılık göstermiş; bu da Navajo adalet sisteminin, alışılmıştan farklı olarak, “yatay adalet anlayışı” biçiminde değerlendirilmesine neden olmuştur. Bir başka ifadeyle günümüzde hemen her toplumda karşılaşılan “dikey adalet anlayışı” birtakım prosedürlere göre işleyen hukuk sisteminde hakimlerin, taraflar, jüri üyeleri ve avukatlardan da üstün olduğu ve suçu işleyen cezaya çarptırılması konusunda ağır uygulamaların yer aldığı, bir bakıma, zorlayıcı bir sistemi ifade eder. Oysa Navajo adalet sisteminde yer alan yatay adalet anlayışı içerisinde bu zorlayıcılık görülmemekte; aksine belli bir sorunun nasıl daha iyi çözülebileceği fikri ön plana çıkmaktadır. Öyle ki, dikey adalet anlayışının “iyi adam-kötü adam” ya da “haklı-haksız” biçiminde yaptığı ayrımlar ve bu minvalde yer alan yargılama sistemi Navajo adaletinde görülmez. Bu anlamda Navajo adalet sistemi, dikey adalet anlayışıyla açıkça görünen bir tezat oluşturur ve herkesi eşit görerek üstünlüğü kabul etmez (Yazzie, 1994).

Navajo hukuk sistemi ve adalet anlayışının yatay adalet olarak ifade edilmesi, bir bakıma “onarıcı adalet” kavramının temelini oluşturmuştur. Ceza hukukunda yer alan birçok adalet anlayışı içerisinde onarıcı adalet, cezalandırıcı, tazmin edici ya da dağıtıcı adalet sistemlerinden oldukça farklı biçimde bazı Asya, Afrika ve Amerika yerlilerinde görülür. Özellikle Navajo yerlilerinde yer alan bu anlayışı; “Eğer suç işlenerek insanlara zarar verilmiş ise, adalet bu durumu ve kişiler arasındaki ilişkiyi düzeltme arayışında olmalıdır. Yanlış bir şey yapıldığında ilk soru, bu failde ne yapılmalıdır yahut bu fail neyi hak etmektedir, olmamalıdır. Bilakis ilk soru, bu durumu düzeltmek için ne yapılmalıdır, şeklinde olmalıdır” sözleriyle ele alan ABD’li fotoğrafçı ve sosyolog Howard Zehr (akt. Erbaş, 2023), günümüzde var olan onarıcı adalet programlarının konferans modeli, halka şeklinde toplanma modeli vs. gibi yöntemlerle uygulandığını ve bunun yerel kabilelerde oldukça önemli olduğunun altını çizer.

Onarıcı adaletin, insanların cezalandırılmasına karşı ortaya koyduğu tepki Navajo yerlilerinin yaşam biçimleriyle uyumaktadır. Nitekim dünya genelinde devlet tarafından ceza verilerek mağdurun ihtiyaçları ve duygularının göz ardı edilmesine bir tepki olarak meydana gelen onarıcı adalet, Navajoların yatay adalet anlayışıyla birebir uymakta; bu bağlamda mağdurda olduğu kadar failde de bir mağduriyetin söz konusu olduğu fikri göze çarpmaktadır. Bu nedenle Navajo yerlileri mağdur ya da fail herkesin topluma kazandırılması gerektiğini, ancak böyle olduğunda gerçek adaletin sağlanabileceğini savunurlar (Yazzie, 1994).

Navajolarda yatay adalet sistemi olarak bilinen onarıcı adaletin temeli Anglosakson hukukuna dayanır ve bu sistem öncelikle Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya, İngiltere ve Amerika olmak üzere pek çok ülkede kullanılmaktadır. Onarıcı adalet, bir bakıma, “toplumsal adalet”, iyileştirmeler yapma”, “pozitif adalet”, “ilişkisel adalet”, “düzeltici adalet”, “toplum temelli

adalet” biçiminde ortaya çıkmakta; suç, mağdur ve fail arasında meydana gelen bir uyuşmazlık olarak görülmektedir. Bu bakımdan onarıcı adalet felsefesinin temelinde mağdur, fail ve toplum bulunmakta ve her birinin sürece aktif olarak katılması gerekmektedir. Bu sistemin ilk olarak uygulanmaya başladığı devlet yapısının oluşmadığı toplumlar, bir diğer ifadeyle göçebe kabileler, bunu, bir nevi, “onarım müzakeresi” adı altında uygulanmış; kabile dışından biri hırsızlık, adam öldürme gibi suçları işlediğinde, kabilenin önde gelen yaşlıları her iki kabilenin arasındaki müzakereleri düzenlemişlerdir. Burada genellikle mağdura ya da kabilesine bir tazminat ödenmiş; böylece mağdurun ya da kabilesinin, intikam almasının önüne geçilmiştir. Bu sistem, daha çok, Avustralya’daki Aborijin kabilesi, Mısır’daki Bedeviler ve Amerika’daki Navajolar gibi pek çok yerli halk tarafından uygulanmıştır (Baytaz, 2013).

Navajolarda uygulanan bu sistem gereği fail, yarattığı zararlarla yüzleşmek zorunda kalmakta; mağdur da kendisine zarar veren kişiyi ayrıntılı biçimde tanımak ve anlamaktadır. Böylece karşılıklı bir empati oluşmakta, bu da toplumsal ayrışmayı azaltmaktadır. Onarıcı adalet sisteminin bu yönü Navajo halkının tüm toplumsal yaşamına uyguladıkları bir sistem olarak barışçıl bir biçimde yaşamalarını sağlamıştır (Akdeniz, 2019).

Navajo Kızılderililerinin onarıcı adalete dayanan değer anlayışları, aynı zamanda metafizik varlık anlayışlarını da içerir. Dolayısıyla; evren, gökyüzü, yer, dört yönde ve günün dört zamanında, içsel rüzgâr, güneş, tanrılar ve mitolojik kahramanlar da dahil olmak üzere, ahlaki olanı da temsil etmektedir. Bu bakımdan özellikle "akrabalığın kutsallığı", doğruluk adına önemli bir prensip olarak ortaya çıkmakta ve nezaket, misafirperverlik, cömertlik, yaşlılara saygı, minnettarlık vb. değerler Navajolar için "iyi davranışlar"ı oluşturmaktadır. Bu bağlamda; "iyi", topluluğu koruyan şeydir ve "kötü" ona zarar verendir. Bir diğer ifadeyle, ahlakın kökenleri toplumun ortak iyiliğindedir düşüncesine sahip olan Navajolar, ahlaki nedensellik ve etkiye, bir dışsal teleolojiye inanırlar. Onlar hastalık, acı, sıkıntı, utanç ve yoksulluktan kaçınmak isterler. Sağlık, zevk, zenginlik ve uzun ömür elde etmek isterler. Navajo ahlak anlayışında yer alan pratik endişeler ve korkular- geçim, sağlık, sosyal ilişkiler- hem kişisel ("benmerkezci") hem de toplumsal ("alturistik") olarak yansıtılmaktadır (Vecsey, 2015).

Toplumsal yaşam bağlamında oldukça geleneksel bir anlayışa sahip olan Navajo kültürü, genellikle bireylerin yetiştirilmesi ve ailenin işlevleri konusunda kolektivizmi benimseyen bir kültür olarak bilinmektedir. Örneğin, Navajo kültürel kodlarında, kan bağı ve klan üyeliği, karşılıklı bağımlılığa dayalı bir aile ağı için sağlam bir temel oluşturan toplumculuk duygularının odak noktasıdır, denilebilir. Bu toplumculuk duygusu, Navajo halkında yaşadıkları coğrafyaya yönelik yükledikleri anlam içerisinde de açıkça görülmektedir. Öyle ki, ABD'nin

güneybatısındaki La Plata Dağı, Dine'nin (yani, Navajoların) kutsal sınırının bir parçasıdır. Navajo halkının gerek dualarında gerekse şarkılarında, ruhsal iyiliklerinin temel kaynağı olarak hizmet eden arazi oluşumlarına yapılan atıflara rastlanır. Bu bakımdan halk, coğrafi arazi oluşumlarını ve doğal kaynakları, aile, klan ilişkilerini, ruhsallığı ve geleneksel dini günlük yaşamlarına dahil etmekte; bu noktada ekolojik çevre ile kültür iç içe geçmektedir (Hossain, Skurky, Joe ve Hunt, 2011).

Özetle, Navajo düşüncesine göre hareket eden ve etmeyen her şeyin görünmeyen bir ruhu vardır ve buna “inner form” adı verilir. Buna göre her şeyin konuşma, nefes alma, öğretme ve rehberlik etme gücü vardır. Dış görünüşü ister bir dağ olsun ister bitki isterse hayvan, her şeyin bir kişiliği vardır (bkz. Şekil. 1). Bu kişilikler, tıpkı bugün çokça üstünde durulan kapsayıcı eğitim yaklaşımındaki gibi, kendine özgü bir bireyselliği temsil etmektedir. Bu ruhlar erkek ve dişi olarak ikiye ayrılmıştır ve bunlar dış kabuklarından ayrıldıklarında asıl kişilikleri ortaya çıkmaktadır. Ruhun sürekli bir kürasyon içinde olduğunu belirten Navajo felsefesi şöyle der: “Bir hayvanı öldürdüğünüzde onun ruhunu sadece o bedeninden ayırırınız. Serbest kalan ruh var olmaya devam eder”.

Şekil 1. İcnel form

(McPherson & Robinson, (2020).

Navajolarda Eğitim Felsefesi

Navajolardaki yatay adalet sistemi ya da onarıcı adalet anlayışı, eğitim yaşantılarına da yansımış; eğitim anlayışları, öncelikle, mutluluk yoluna yönlendirmeyi ilke edinen bir içeriğe sahip olmuştur. Bu ilke, bireylerin manevi öğretilerde ve kişisel bilgelikte sağlam bir temele sahip

olduğunda güç ve istikrara ulaşabileceklerini vurgulamakta ve buna “Hozhóogo Ina” prensipleri adı verilmektedir. Bir diğer ifadeyle, bireyler yaşamak ve öğrenmek için ruhsal farkındalığa ve bilince sahip olmalıdır. Bu en temel yaşam düsturudur ve buna ilişkin ilk bilgi şafakla, ışığın başlangıcıyla, uyanış ve büyüme ile ilişkilendirilir. Bu biçimde hayatlarında düzenlerini koruyan ve tanrılarına güvenenlerin bilgelik, güç ve refahla ödüllendirileceklerine inanan Navajolar, bunu yapmayanların açlık, yoksulluk, hastalık ve tembellik ruhları ile yalnız başlarına mücadele edeceklerini düşünürler (Vogelbacher, 2004).

Hozhóogo Ina prensiplerine uydukları ve “Bereket Yolu”ndan (The Blessing Way), çıkmadıkları sürece kutsal insanlar olduklarına inanan Navajolar, bu ilke ile erkek ve dişinin de bileşiminden söz etmektedirler. Öyle ki erkekler “yıkılmaz ve sonsuz varlığı” temsil ederken, dişiler de “her şeyin, iyinin yöneticisi ve nedeni”ni simgelemektedirler. Bu bağlamda insan doğasında hem koruyucu hem de nazik ve besleyici iki temel yan bulunur ve bir erkeğin sol yanı kalkan taşıyan, koruyucu yanı iken sağ tarafı beslenme ile ilişkilidir. Öte yandan bir kadının sağ yanı da koruyucu taraf ile ilişkilendirilirken sol yanı besleyici tarafıdır. Böylece bir erkek ve bir kadın yan yana doğuya bakarak durduklarında saldırgan yanlarını dışarıda, besleyici yanlarını ise içeride tutmuş olurlar. Çocuklar da hem erkeğin hem dişinin koruyucu yanında yetiştirildiği için yaşamlarında uyum, denge ve güzellik her zaman var olur. Özetle, evrendeki her şey hem dişil hem de erkeksi özellikler barındırır ve denge bu şekilde kurulmuş olur (Benally, 1994).

Navajoların yaşamlarını yönlendiren bu ilkelere göre, erillik ve dişillik asla birbirinden kopuk ve ayrı görülmez. Nitekim tüm varlıkların aynı anda hem eril hem dişil özellikler taşıdığına inanan Navajo kabilesi, bunu, çift ruhluluğu ifade eden “nadleèhi” kelimesi ile ifade etmektedirler. Sürekli değişenler anlamına gelen bu kelime ile hem eril hem dişil hem de hermafrodit durum anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan Navajolarda her birey, çocukluklarından itibaren istedikleri hayat biçimini deneyebildiği gibi, tercihlerini ve benimsedikleri cinsiyet rollerini farklı yaşlarda değiştirebilmektedirler.

Bütün yaşamı düzenleyen ve onları doğru yöne sevk eden bu ilkeler, birtakım bilgi ve becerilerin kazanılmasını gerektirir ve Navajo eğitiminde bu bilgiler; (1) zihnin doğru gelişimi, (2) hayatta kalma yetenekleri, (3) pozitif ilişkilerin anlaşılması ve takdir edilmesi ve (4) kendi ev ve çevresi ile ilişki kurma biçiminde öğretilir. Bu dört bilgi; huzur, fiziksel sağlık, duygusal sağlık ve ekolojik farkındalık sağlayan bilgilerdir ve bu alanlar karşılanmadığında, hayat dengeden çıkar. Örneğin aile, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamadığında, aynı zamanda ona, iyi bir yaşamı elde etme ve sürdürme prensiplerini de aşamaz. Çocuk o zaman kendi başına geçimini sağlamak zorunda

kalır. Bu dengeyi bozan bir durumdur. Nitekim Navajo felsefesinde Toprak Ana ve Gökyüzü Baba çocuğu soğuk ve düşmanca bir şekilde tek başına bırakmaz (Benally, 1994).

Navajo ulusunun temel eğitim anlayışını oluşturan bu uyum ve denge, Hózhó ve Sa'ah Naaghai Bik'eh Hozhóón (SNBH) felsefi prensiplerine dayanmaktadır ve bu, Navajo yaşam tarzının özünü oluşturan epistemolojik kavramları açıklar. Genel olarak, Navajo ulusunun Hózhó ve SNBH kavramına dayalı bir yaşam sürmesi beklenmektedir ve bu prensiplere göre, Navajo halkı yaşamlarında daima denge ve uyum sağlamaya çalışmalıdır (Lee, 2006). Bu uyum ve denge, daha önce de sözü edilen dişi ve erkeğin birbirini tamamlamasıyla ortaya çıkmaktadır. SNBH, Hózhóóji öğretilerinin (Güzellik Yolu) dişi versiyonu iken, diğeri ise, zıttı olan ve Naayée' k'egho Na'nitin (Koruma Yolu) olarak adlandırılan erkek versiyonudur. Güzellik Yolu ve Koruma Yolu, dişi ve erkek ikiliğinin birleşmiş hali olarak bilinmekte; Hózhóóji ve Naayée' k'egho Na'nitin öğretileri, "iki paradigmanın doğal dünya ile nasıl bağlantılı olduğunu ve bireyleri yaşamın engellerini tanımaya, kendinin farkında olmaya ve güvenlik, içsel güç ve sağlam bir temel kazanmaya nasıl yönlendirdiğini açıklamaktadır. SNBH, birçok Diné insanı için "güzellik ve uyum içinde yaşamak için temel ilke"yi ifade eder (Nez, 2018).

Bu bakımdan Navajo felsefesinde eğitim, yaşamı anlamaya yönelik faaliyetlerin tamamıdır. Çünkü Navajolara göre yaşam, hareket eden ve etmeyen her şeyin birbiriyle ilişkili olduğu bir dünyada devam etmektedir. Kanıtlanamayan bilgilerin de yer aldığı evrene ilişkin hikâye ve öğretilere kulak verilmelidir. Çünkü her şey birbiri ile iletişim halindedir. Yeterince iyi dinlendiğinde eviniz bakıma ve tamire ihtiyacı olduğunu, hayvanlarınız besine ihtiyaçları olduğunu ve çocuklarınız yardıma gereksinim duyduklarını söylerler. Dolayısıyla içinde yaşanılan çevrenin anlaşılması uyum için gereklidir ve bunun için doğru sözcüklerin, dua, hikâye ya da şarkıların seçilmesi gerekmektedir. Ancak bu dili anlayan kişiler düzgün bir ilişki kurabilir ve saygılı davranabilmektedir. Nitekim, sözcüklerin uyumu, ilişkilerin uyumunu beraberinde getirmekte ve kaosu uzak tutmaktadır (McPherson & Robinson, 2020).

Müfredat Anlayışı

Navajo öğretim yönetimlerini Navajo bölgesinde görev yapan üç öğretmeni inceleyerek ortaya koymayı hedefleyen Yazzie-Mintz (2007), burada öğrencinin rolü kadar öğretmenin rolünün de aynı derecede önemli olduğunu ifade etmektedir. Çünkü öğrencilerine nasıl ve ne öğreteceğine öğretmen karar vermektedir. Bu aşamada göz önünde bulundurulacak tek ilke 'uygunluk'tur. İçeriğin öğrencilere uygunluğunu değerlendirmek amacıyla öğretmen ve öğrencinin, öğretme ve öğrenme dinamiğinin merkezinde yer alması ve öğretim ve materyallerin her iki katılımcının deneyim ve

bilgilerini yansıtması gerekmektedir. Başka bir deyişle, kültürel açıdan uygun müfredat, öğretmenin öğretim planını belirlemektedir. Ancak eksik parça şudur: Öğretmen için eğitim planını, içeriği ve eğitim bağlamını ne belirler? Hem öğrenci hem de öğretmen tarafından paylaşılan bilgi nedir?

İçerik ve pedagojinin kültürel uygunluğu, öğrencinin öğrenme deneyimini şekillendirdiği gibi öğretmeni de etkilemektedir. Öğretmenin eğitim felsefesi ve yaşam öyküsü, öğrenciyi karşılıklı bir öğretim ve öğrenme etkileşimine dahil eden pedagojiyi planlama ve geliştirme kararını şekillendirir. O halde, kültürel açıdan uygun bir müfredat hem öğretmen hem de öğrenci için önemlidir ve müfredatın içeriği, ancak, ilgili herkesi kapsadığında anlamlıdır. Yazzie-Mintz (2007) sınıflarda çeşitli müfredatlar gözlemlemiştir. Bunlar: standartlaştırılmış okul müfredatı, kültüre dayalı müfredat ve öğretmenlerde somutlaşan kültürel bir müfredat biçiminde adlandırılmaktadır. Araştırmacı, öğretmenlerin, eyalet, okul ve/veya bölge standartlarına bağlı akademik konularda eğitim vermeyi amaçlayan bir müfredatı (içerik ve öğretim yaklaşımı takip etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Standartlaştırılmış okul müfredatı olarak adlandırılan bu müfredat ulusal politika ve yönergelerle uyumlu biçimde uygulanmaktadır. İkinci olarak, standart okul müfredatını tamamlayıcı olarak görülen kültüre dayalı müfredatın varlığından bahsetmek mümkündür. Öğretmenler, yerli öğrenciler ile Navajo öğrencilerinin standart okul müfredatının içeriğini öğrenmelerini sağlamak için kaynak materyaller veya öğretim planları kullanmaktadırlar. Son olarak, öğretmenin kendisi de, burada, sınıfta işleyen somutlaşmış kültürel müfredat olarak görülmektedir. Dolayısıyla öğretmenin rolünü açık hale getirilerek, deneyimlerinden yararlanmak, kültürel bilgi ve felsefi anlayış açısından öğrencilere neler kazandırdığını ve bu yönüyle öğrenmeye nasıl katkıda bulunduğu analiz edilebilir. Öğretmenin kazandırdıkları "gizli" bir müfredat olarak görülebilir, yazılı bir içerik sunmayabilir, öğrenci ya da öğretmen için bunun açık olması gerekmez ve öğretmen sınıf içinde görünmez olabilir; ancak yine de her şekilde öğretmen oradadır. Buradan hareketle denilebilir ki, standartlaştırılmış okul müfredatı, kültüre dayalı müfredat ile Navajo kültürel felsefesi ve müfredatının somutlaşmış hali olarak öğretmen arasında ilginç bir bağlantı vardır. Bir diğer ifadeyle, kültüre dayalı müfredatın büyük bir kısmı öğretmenin kendi bilgi tabanından beslenmektedir. Ayrıca, kültüre dayalı bir müfredatı kullanma amaçları, standartlaştırılmış okul müfredatında bulunan sınırlamalara ortadan kaldırmaya yöneliktir. Bu sınıflarda öğretmenlerin eyalet, okul ve/veya bölge standartlarına bağlı akademik konularda eğitim vermeyi amaçlayan bir müfredatı (içerik ve öğretim yaklaşımı) uygulamaları gerekmektedir.

Öğretmen Anlayışı ve Metodoloji

Yazzie-Mintz (2007) gözlemlendiği öğretmenlerin dil kullanımı ve öğretim yöntemlerine ilişkin şu bulgulara ulaşmıştır: Navajo metodolojisinde Navajo dilinin kullanımı esastır; çünkü ana dilin kullanımı, sınıftaki Navajo öğrencileri için kültüre dayalı müfredat uygulamasının bir parçası olarak görülmektedir. Öte yandan Navajo dilinin ya da ana dilin öğrencilerin akademik kavramları daha iyi anlayabilmeleri için kullanıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, bir çocuk İngilizce dilinde anlatılan matematik ya da fen bilgisi kavramını anlamakta güçlük çektiğinde, öğretmeni matematik ya da fen bilgisi ders içeriğini Navajo dilinde anlatarak kavramı açıklamaya çalışmaktadır. Navajo dili, çocuğun okulda akademik bilgi edinebilmesi için bir araç haline gelmektedir. Ana dilin kullanımı hem kültürel mirasın yaşatılmasına saygı gösterilmesini sağlamak hem de akademik başarının desteklenerek okulun hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bu yöntem, özellikle göçmen öğrencilerin buldukları sınıflarda kullanıldığında olumlu sonuçlar veren, her dilin bir kültürel zenginlik ve bireysel hazine olduğu savına dayanan “diller ötesilik” kavramı (Kara, 2023) ile de benzerlik göstermektedir. Buna göre Navajo metodolojisinde öğrencilerin “sesine” saygı gösterilir ve öğrencilerin bakış açısı, tarih çalışmalarına ve dünya kültürlerini öğrenmeye değerli bir katkı sağlar.

Navajo okullarında öğretmenlik yapan öğretmenlerin, günümüzde farklı gruplardan ya da göçmen öğrencilerden oluşan sınıflarda yaşanan sorunları yaşadıklarını söylemek mümkündür. Yazzie-Mintz, T. (2007) iki yerli ve bir yabancı (Navajo kültüründen olmayan) öğretmenle yürüttüğü araştırmanın sonucunda öğretmenlerin müfredat ile kültür arasında kalarak zorluklar yaşadıklarını ortaya koymuştur. McCarty, Wallace & Lynch (1989) yaşanan zorlukların üstesinden gelebilmek ve Navajo yaklaşımına uygun bir öğretmenlik becerisi kazanmak için şu üç stratejinin edinilmesi gerektiğini ifade etmektedir:

Kavram Oluşumu Soruları

Kavram oluşturmayı destekleyen bu sorular sayesinde öğrenciler çevrelerindeki nesnelere gözlemlemeye teşvik edilerek, yaşadıkları çevreye ilişkin farkındalık kazanırlar. Öğretmen öğrencilere gözlemlendiği çevreyi anlamasını, yorumlamasını ve o çevre içinde kendisini konumlandırmasını sağlayacak teşviklerde bulunur.

Ana Fikir Gelişimi için Sorular

Ana fikir gelişimini destekleyen sorular, öğrencilerin kendileri ve çevrelerine ilişkin gözlemleri ve bu gözlemlerden elde edilen verilerin çözümlenmesi için oluşturulan hipotezleri içerir. Edindikleri

fikirler ve yaptıkları gözlemler hakkında yazı yazmaya teşvik edilen öğrencilerin, düşüncelerini bu şekilde temellendirmeleri istenir.

Fikirlerin Uygulanması ve Genellenmesine Yönelik Sorular

Bu soruların işlevi, öğrencilerin edindikleri bilgileri ispat edebilmeleri ve başka durumlar hakkında tahminde bulunabilmeleri amacıyla kullanmalarını sağlamaktır. Değerlendirme yöntemi olarak kullanılabilir bu sorular, öğrencilere yazılı ve sözlü olarak yöneltiler ve bu şekilde kavrayışın derinliğine ilişkin bilgi edinilebilir. Açık uçlu sorular, tümevarımcı, merak dayanan sürekli bir sorgulama ve sosyal öğrenme, Navajo öğretmenlerinin kullanabileceği tekniklerdir. Kültürün temsilcisi olarak davranışta bulunması beklenen Navajo öğretmenin de meraklı, duyarlı, kendini ve çevresini tanıyan, sorgulayan ve iyi hikâye anlatan kişiler olması beklenmektedir. Çünkü Navajo öğretmeni olmanın yolu, insanı diğerlerinden ayıran özellikleri görmeye aşina olma, öğrencinin okul ve ev ortamları arasında anında bağlantı kurma bilgi ve becerisine sahip olmaktan geçmektedir.

Bir Okul Yönetimi Modeli Olarak Navajo Felsefesi

Etraflarındaki yetişkinleri izleyerek herhangi bir işin nasıl yapıldığını öğrenen Navajo çocuklarının okullarında da bu uzun gözlem sürelerini kullanmaları istenmektedir. McCarthy & Benally (2003) sınıf ve okul yönetimine ilişkin yürüttükleri gözlem ve görüşmelerin sonucunda Navajo okullarının yönetimi için aşağıdaki kavramların gerekliliğinden söz etmişlerdir:

Uyumu Sağlama (The mismatch)

Büyüklerini ve etrafındaki yetişkinleri izleyerek kendilerinden beklenen görevlere dair fikir sahibi olan Navajo çocuklarının sınıf içinde verilen alıştırma, bireysel çalışma ve etkinlikler ya da açıklaması verilir ardından hemen uygulama gerektiren etkinliklere karşı isteksiz oldukları gözlemlenmiştir. Kültürel olarak bu çocukların öğrenme düzeyleriyle uyumlu olmayan yöntemler, gözlem yapılan okulda disiplin sorunları oluşmasının da nedenini olarak görülmektedir. Bireysel ödül ve cezai yaptırımlar bu çocukların disiplin sorunlarını çömede başarısız olmuştur; çünkü bu kültürde olarak çocuklar ertelenmiş pekiştirme, ödül gibi kazanımlara değer vermemektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin, deyim yerindeyse, “ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin” tarzındaki yaklaşımları sonuçsuz kalmış ve yöntemlerin öğrencilerin kültürüne duyarlı hale getirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu yönüyle uyumu sağlama ilkesi, okul yönetimi ve çözülemeyen okul çatışmaları için geri adım atılarak öğrencilere yönelik bakış açısını yeniden düzenlemeyi gerektirmektedir. Uyum sağlanamadığında ise şu tür müdahaleler önerilmektedir:

Kültürel Değerlere Saygı

Okullarında sıklıkla rapor edilen disiplin sorunlarına karşı bir eylem planı oluşturmayı hedefleyen Navajo okul yöneticileri, sorunların çözümünü öğrencilerin kültüründe aramışlardır. Okul sorunlarına ilişkin davranış kalıplarının öğrenilmesi gerektiği hipotezinden yola çıkan okul yöneticileri, Şekil 2’de verilen “buhar kulübesi” seremonisini okula taşıyarak ceza yaptırımları yerine, öğrencilerin kendilerini içinde yaşadığı topluluğun önünde ifade etmeleri, duygularına dair yansıtma yapabilmeleri için öğrencilere, bir olanak vermişlerdir. Aslında temizlenme ve arınma için düzenlenen bu törende öğrenciler, bu kez, bir Navajo olarak görev ve sorumluluklarından bahsetmişler; onlardan davranışlarını gözden geçirerek yansıtma yapmaları istenmiş ve onlara gelecek planları sorulmuştur. Adını ortada sıcak taşlardan yayılan buhardan alan bu karanlık kulübede öğrencilerin dikkatini dağıtacak herhangi bir şeyin bulunmaması öğrencilerin eylemlerine ve kendilerine odaklanmalarını kolaylaştırmaktadır. Yaşamlarının öncesi, şimdisi ve gelecekleri arasında bağ kurmalarını isteyen rehber, öğrencilere, özellikle uyuşturucu madde kullanımı gibi konularda Navajo öğretilerini hatırlatmaktadır. Yöntem, aynı zamanda, davranış değişikliği oluşturması istenen küçük çocuklarla da kullanılmaktadır. Yaşamın, kişinin ve eğitiminin dengede olmasının bir yolu olarak yürütülen bu müdahalelere, özellikle, büyükanne ve büyükbabaların da katılarak hikayelerini paylaşmaları önemli görülmüştür. Buhar kulübesine katılan öğrencilerinin çok azının eski davranışlarını tekrar ettikleri gözlemlenmiştir (McPherson, R. S. & Robinson, P. J., 2020).

Şekil 2. *Buhar Kulübesi*

(McPherson & Robinson, (2020).

Aile Katılımı

Navajo felsefesi ile uyum içinde olan okul yönetimleri, topluluğun bir parçası olduklarına ilişkin farkındalığı sağlamak için çalışmalar yürütmektedir. Şayet aileler, öğretmenler ya da öğrenciler kendilerini bu topluluğa ait hissetmediklerinde, tek başına okul, öğrenci ya da ailenin davranış değişikliğine gitmesi yorucu, zor, hatta olanaksız bir hal almaktadır. Navajo felsefesi, tüm toplumun birlikte hareket etmesi gerektiği ilkesine dayanmaktadır. Bu noktada, özellikle, davranış problemleri yaşayan çocukların aileleri bu tür kültüre duyarlı etkinliklere katılmakta direniş gösterebilmektedir. Ancak disiplin eylem planına dahil edildiklerinde, aileler de evde başlayan davranış değişikliklerine tanıklık edebilmektedir. Bu türden bir direnişle karşılaşıldığında aileye tercih hakkı sunulabilmektedir. Geleneksel okulda kalma ya da sınıf tekrar etme gibi yaptırımları tercih eden ailelerin çocuklarına bu şekilde bir disiplin planı sunulabilir.

Kültür Banyosu

Navajo okulunda yapılan gözlemler sonucu elde edilen bilgiler, disiplin problemlerinin yaşandığı bildirilen sınıflardaki öğretmenlerin, sınıf yönetimi ve sınıflarındaki öğrencilerin kültürel altyapısı gibi konularda bilgi eksikliklerinin olduğunu göstermektedir. Bu durumun ortadan kaldırılması için, okulda ilk yılı olan öğretmenlere Navajo kültürünü anlatan broşürler verilmiş, tanıtımlar yapılmıştır. Ardından öğretmenler, öğrencilerinin yaşadıkları yere götürülmüş ve bu yolla, okula gelmenin öğrenciler için nasıl zorluklar içerdiğini, öğretmenlerin görmeleri sağlanmıştır. Dolayısıyla, öğretmenlerin öğrencileri hakkında edindikleri bilgiler disiplin sorunlarının kökenine inebilmelerini sağlamıştır.

Mesleki Gelişimin Desteklenmesi

Öğrencilerin davranışları ve bilgi paylaşımını içeren bu ilke, öğretmenlerin, öğrencilerin kültürel ve okul yaşantılarına ilişkin topladıkları verinin paylaşılmasını gerektirir. Navajo öğrencileri ve diğer öğrencilerle hangi tekniklerin, hangi stratejilerin işe yarayıp yaramadığının tartışıldığı bu oturumlar bir tür mentorluk uygulaması olarak da görülebilmektedir. Navajo felsefesi ile çizilen çerçevenin içine eklenen tüm bilgiler diğer öğretmenlerle paylaşılır ve sonraki yıllar için bir yol haritası oluşturulur. Navajo okullarında öğretmenlik yapan öğretmenler bu yönde bir bilgi paylaşımı ya da mentorluğa gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak kültürel güçlere ve öğrenci katılımına dayanan yönetsel stratejiler, popüler kullanımdaki geleneksel tek bedene uyan programlardan, hemen her koşulda, daha etkili olacaktır. Ayırıştırarak dışlamak yerine zorlukları “birlikte” (both...and) yaklaşımı ile ele alan Navajo okul yönetimi zorluklar ortaya çıktığında, veri odaklı bir sorun çözme stratejisini kullanarak etkili sonuçlar elde edebilmektedir.

Öğretmenler, önemli öğrenmelerin gerçekleşmesini kolaylaştıracak sınıf ve okul ortamlarını planlamak amacıyla okula kimin geldiğini bilmelidir. Navajo ortaokulunda öğrenilen dersler, diğer Amerikan Kızılderili okullarının yanı sıra, kültürel açıdan farklı öğrenci nüfusuna sahip tüm okullar için önemli yaklaşımları bünyesinde barındıran bir model olarak kullanılabilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Amerika Birleşik Devletleri içinde yaşayan en büyük ikinci Kızılderili rezervasyonuna sahip olan Navajo ulusu, varlık, bilgi ve değerler anlayışlarındaki önemli farklılıklarla ön plana çıkmaktadır. Bu yönüyle günümüz modern eğitim anlayışını aşan bir eğitim paradigmasına sahip olan Navajolar, eğitimi yaşamlarında ayrı bir yerde görmezler. Aksine eğitim adına benimsedikleri bütün kurallar yaşamlarında uyguladıkları kurallardır ve Navajolara göre bu kuralların en önemli yanı uydukları sürece onları sıradanlıktan ve bayağılıktan uzaklaştıran, kutsal insanlar haline getiren özelliklere sahip olmasıdır.

Navajo ulusunun kutsal insanlar olduklarına yönelik varlık anlayışları, “Holy Wind” olarak bilinen bir rüzgâra yaptıkları atıf üzerinden değerlendirilmektedir. Holy Wind, bir diğer ifadeyle “Kutsal Rüzgâr”, tüm canlılara hayat, düşünce, konuşma ve hareket gücü veren ve yaşam dünyasının bütün unsurları arasındaki iletişim aracı olan bir unsuru ifade etmektedir. Bu nedenle, Kutsal Rüzgâr, Navajo düşüncesi açısından oldukça önemlidir. Kutsal Rüzgâr, Navajoları kutsal insanlar haline getirir ve bunun için belli prensipleri ortaya koyar. Navajo düşüncesinde bu prensipler, Bereket Yolu içerisinde bulunur. Blessing Way dedikleri Bereket Yolu’ndan çıkmadıkları sürece iyi bir varoluşa sahip insanlar olacaklarına inanan Navajo ulusu, bunun için birtakım bilgilerin bilinmesi gerektiğinin altını çizerler. Bu bilgiler; zihnin doğru gelişimi, hayatta kalma yetenekleri, pozitif ilişkilerin anlaşılması ve takdir edilmesi ve kendi ev ve çevresi ile ilişki kurma olarak bilinmekte ve huzuru, fiziksel ve duygusal sağlığı, ekolojik farkındalığı sağlamaktadır. Navajo felsefesi bu bilgilerin uygulanmaması durumunda hayatın dengeden çıkacağı ve o hep sahip oldukları uyumun bozulacağını iddia eder. Bu nedenle Navajolar için varlıklarını kutsal kılan bilgilerin, bireylere, erken yaşlardan itibaren öğretilmesi oldukça önemlidir. Bu yönüyle Navajo felsefesi Türk kültürüne yön veren bilginin değerini ve yasamsal bilginin önemini vurgulayan yaklaşımlarla uyumludur.

Bu bakımdan Navajoların benimsediği değerler de içinde buldukları toplumla uyumlu olmayı esas almakta ve bu değerler içinde ön plana çıkan şey de, kuşkusuz, benzersiz adalet anlayışları olmaktadır. Yaygın olanın aksine dikey değil; yatay adalet anlayışına sahip olan Navajolar, bu anlayış gereği herkesin topluma kazandırılması gerektiğini düşünürler. Günümüzde hukuk

literatüründe “onarıcı adalet anlayışı” olarak yerini alan bu sistem, Navajo düşüncesinde mağdurun olduğu kadar failin de söz hakkının olduğu, gerek mağdurun gerekse failin ayrı ayrı dinlenmesi ve son kertede uzlaştırılmaları gerektiği üzerine kurulmaktadır. Bu nedenle her canlının değerli olduğu, suçlu olanın da onu bu suça iten saiklerden bağımsız değerlendirilemeyeceğini savunan yatay adalet anlayışı, bu yönüyle, insanları suça eğilimli olmaktan alıkoyan bir düşünce üzerine temellendirilmektedir. Önemli bir değer anlayışı oluşturan yatay adalet anlayışı gereği, fail işlediği suç üzerine defalarca düşünme olanağı kazanmakta, mağdur da onu daha iyi tanıma şansı bulmaktadır. Böylelikle her iki taraf arasında bir nevi onarım müzakeresi yapılmakta; bu durum Navajo ulusunun kolektivist/toplumcu değer anlayışıyla da örtüşmektedir. Bu bağlamda geleneksel değer anlayışına sahip olana Navajolarda, akrabalık her şeyin önünde gelmekte; bireylerin yetiştirilmesi sürecinde aile, klan, kan bağı gibi unsurlar önemli rol oynamaktadır. Ayrıca cömertlik, misafirperverlik, nezaket, yaşlılara saygı ve minnettarlık gibi temel değerleri yeni nesillere aktarmanın oldukça önemli olduğunun altını çizen Navajolar, bu tür değerleri benimseyerek yetiştirilen çocukların sahip oldukları ahlak anlayışlarının, toplumun ortak iyiliği için de gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Nitekim Navajo halk şarkıları, duaları ve ritüellerinde bu değerlerin önemi ortaya konulmakta ve bunlar kutsal gördükleri araziler, doğal kaynaklar ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla Navajoların sahip oldukları değerler sistemi oldukça özgün bir içeriğe sahip olup; aynı zamanda bütün bir yaşamı kapsamaktadır, denilebilir.

Varlık, bilgi ve değerler anlayışları üzerinden sağlam bir zemine oturtulan Navajo eğitimi ise, yine, uyum ve denge prensiplerine göre uygulanmaktadır. Bu uyum ve denge, dişi ve erkeğin birbirini tamamlamasıyla ortaya çıkmakta; bu tamamlama için de Hozhoogo Ina prensipleri gereği, dişiyi temsil eden “Güzellik Yolu” ile erkeği temsil eden Koruma Yolu gerekmektedir. Nitekim, Güzellik Yolu ve Koruma Yolu, dişi ve erkeğin birbirini tamamlaması anlamına gelmekte ve bu yolların içeriğinde bulunan öğretiler yoluyla bireyler, yaşamdaki zorlukların üstesinden nasıl geleceklerini anlamakta, farkındalık kazanmakta, güçlenmektedir. Dolayısıyla Navajo eğitimi, epistemolojik olarak temel aldıkları öğretiler üzerinden hayata geçirilmektedir.

Eğitimin yaşam süreci içinde hareket eden ve etmeyen her şeyi anlamaya yönelik bütün faaliyetleri içerdiği düşüncesine sahip olan Navajolar, her şeyin birbiriyle iletişim halinde olduğuna inanmakta ve somut varlıklar kadar metafizik olana da kulak verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu nedenle eğitim yaşamın içinde olan ve bireyin yaşantısıyla uyum halinde olan bir etkinlik olmaktadır. Okullarda ise müfredatlar oluşturulurken müfredatın içeriğinin öğrencinin yaşantısına uygun olmasına dikkat edilmekte ve Navajo eğitiminde hem öğrenciler hem de öğretmenler eğitim-öğretim sürecinin öznesi olmaktadır. Bu yönüyle modern eğitim paradigmalarını aşan bir

eğitim anlayışına sahip olan Navajo ulusu, yaşamış oldukları Güney Amerika sınırları içerisinde dil ve kültür açısından asimile olmamak amacıyla İngilizce'nin yanı sıra kendi dillerinde eğitimi de yaygın olarak kullanmaktadırlar.

Buldukları coğrafya da başka kültürlerle de iç içe olan Navajolar, eğitim-öğretim sürecinde müfredatı uygularken hem ulusal politikalara aykırı olmayan standart programları kullanmakta hem de öğrencilerin yerel kültürlerini öğrenerek içselleştirmeleri amacıyla kültüre dayalı programları uygulamaktadırlar. Böylece içinde yaşadıkları toplumla uyum içinde olarak Güney Amerika yerlisi olmanın gerektirdiği şartlara da uyum göstermekte olan Navajo ulusu, öğrencileriyle yaşadıkları problemleri çözmek için de farklı çözümlere başvurmaktadırlar. Örneğin sınıfta davranış problemi sergileyen öğrencilere ceza vermek yerine "buhar kulübesi" gibi uygulamalarla davranışının üzerinde düşünmesini sağlamayı amaçlayan öğretmenler, bu sayede aileyi de öğrencinin eğitim hayatına dahil etmekte; aile ve öğrenci arasındaki ilişkinin onarılması, öğrencinin davranış problemlerini çözmede oldukça etkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Benzer yöntemler kullanılarak Türkiye'deki okullarda son yıllarda artan siddet sorunlarına çözümler bulunabilir. Doğrudan bir buhar kulübesi olmasa da ebeveynlerin, öğrenci ve öğretmenlerin bir araya gelerek kabul edilebilir davranışlara yönelik olumlu uygulamalar öğrencilere de kendilerinden beklenenin ne olduğu konusunda yol gösterebilecektir.

Navajolara göre statüsü, konumu, dili, rengi, cinsiyeti ne olursa olsun her insan değerli görülmeli, bu nedenle insanları, hatta doğadaki bütün varlıkları incitecek herhangi bir davranıştan kaçınılmalıdır. Bu bakımdan Navajo okulları, öğrenci, öğretmen, yönetici ve tüm personeliyle bu ilkeleri göz önüne almakta ve standart okul anlayışından farklı bir düsturu benimsemektedir. Her ne kadar modern halktan ayrışsa da, Navajo ulusunun modernizmi aşan ilerici uygulamaları, dünya toplumları için önemli bir model olarak görülmelidir. Kaldı ki bugün sıklıkla söz edilen kapsayıcı eğitim uygulamaları da Navajoların kullandıkları yöntemlerle benzerlik göstermektedir. Türkiye'de de uygulanan postmodern eğitim anlayışına büyük ölçüde ışık tutacak olan Navajo eğitimi, özellikle okul yönetimi uygulamalarına uyarlandığında, bürokrasinin hantal ve dikte edici özellikleri sona erecek ve öğrencinin hataları ile yüzleşerek çözüme kendisinin ulaşması sağlanacaktır. Dahası bu yolla öğrencilerin okul yaşantılarına ailelerin katılımı sağlam bir temel üzerinden gerçekleştirilecektir. Okul yönetiminde Navajo düşüncesinin yerleştirilmesi, eğitimde merkezîyetçiliğe son vererek, her bölgenin kültürel arka planı dahilinde farklı uygulamaların yapılmasına olanak sağlayacaktır. Bu nedenle çalışma Navajo düşüncesini ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik açıdan inceleyerek eğitimde çığır açan özelliklerini ortaya koymakta; bunun okul yönetiminde oldukça önemli bir zemin teşkil edeceğinin altını çizmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, G. (2019). Onarıcı adalet yaklaşımı ve kavramsal temelleri. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-23.
- Baytaz, A. (2013). Onarıcı adaletle genel bir bakış. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 117–129.
- Benally, H. J. (1994). Navajo philosophy of learning and pedagogy. *Journal of Navajo Education*, 12(1), 23–31.
- Blanchard, K. (1979). The Navajo and the idea of ultimate reality and meaning. *Ultimate Reality and Meaning*, 2(2), 84-108.
- Crozier, B. (1974). *A theory of conflict* (p. 130). Hamilton.
- Erbaş, R. (2023). Modern onarıcı adalet programlarının temel esasları açısından Türk ceza muhakemesi hukukundaki uzlaştırmanın değerlendirilmesi. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (2).1179 – 1234.
- Hossain, Z., Skurky, T., Joe, J., & Hunt, T. (2011). The sense of collectivism and individualism among husbands and wives in traditional and bi-cultural Navajo families on the Navajo reservation. *Journal of Comparative Family Studies*, 42(4), 543-562.
- Kara, E. (2023). Kültüre duyarlı eğitim ve göçmen öğrencilerin dil gereksinimleri. T. Çalık (Ed.), *Kapsayıcı eğitim içinde* (270-285. ss.). Pegem Akademi.
- Lee, L. (2006). Navajo cultural identity: What can the Navajo Nation bring to the American Indian identity discussion table? *Wicazo Sa Review*, 21(2), 79–103.
- McCarthy, J. & Benally, J. (2003). Classroom management in a Navajo Middle School. *Theory Into Practice*, 42(4), 296–304, DOI: 10.1207/s15430421tip4204_6
- McCarty, T. L., Wallace, S., & Lynch, R. H. (1989). Inquiry-based curriculum development in a Navajo school. *Educational Leadership*, 46(5), 66–71.
- McPherson, R. S. & Robinson, P. J. (2020). Traditional Navajo teachings: The Natural World (Volume 2). Independently published (December 1, 2020)
- Nez, V. (2018). Diné Epistemology: Sa'ah Naaghai Bik'eh Hozhoon Teachings (Doctoral dissertation, The University of New Mexico).
- Patin, T. (1991). White mischief: Metaphor and desire in a misreading of Navajo culture. *American Indian Culture and Research Journal*, 15(4), 75 – 90.

- Powell, D. E., & Curley, A. (2008). K'è, Hozhó, and non-governmental politics on the Navajo Nation: Ontologies of difference manifest in Environmental Activism. *Anthropological Quarterly*, 81(1), 17–58.
- Thayer-Bacon, B. J. (2002). *Native American Philosophies as Examples of W/holistic Relational (e)pistemologies*. Educational Resources Information Center, US Department of Education.
- Vecsey, C. (2015). Navajo morals and myths, ethics and ethicists. *Journal of Religious Ethics*, 43(1), 78–121.
- Vogelbacher, J. (nd.) (2004). *Navajo Philosophy and Its Application in Education*. Southeastern Oklahoma State University.
- Weisiger, M. (2007). Gendered injustice: Navajo livestock reduction in the New Deal Era, *The Western Historical Quarterly*, 38 (4),437–455.
- Yazzie, R. (1994). Life comes from it: Navajo justice concepts. *NML Rev.*, pp. 24, 175.
- Yazzie-Mintz, T. (2007). From a place deep inside: Culturally appropriate curriculum as the embodiment of Navajo-ness in classroom pedagogy. *Journal of American Indian Education*, 72–93.